

Bölüm 3

ÇOCUK CİNSEL İSTİSMARINI ÖNLEME: OKUL TEMELLİ ÇALIŞMALAR

Türkan YILMAZ IRMAK¹

GİRİŞ

Çocuk cinsel istismarının insan gelişimi üzerindeki etkileri bakımından önemli bir konu olduğu bilinmektedir. Bu bölümde çocuk cinsel istismarının yaygınlığı ve etkileri kısaca açıklandıktan sonra okul temelli önleme çalışmaları incelenmektedir. Son olarak ise Türkiye’de yapılan okul temelli önleme çalışmalarının sonuçları özetlenmektedir.

Çocuğun bakımı ve eğitiminden sorumlu olan yetişkinlerin, çocuğun gelişimine zarar veren ya da zarar verme riski taşıyan davranışları çocuk istismarı kapsamında tanımlanmaktadır. Çocuk istismarı; çoğunlukla fiziksel, duygusal ve cinsel olmak üzere üçe ayrılarak incelenmektedir. Literatürde çocuk istismarı türlerinin risk faktörleri ve sonuçları ayrı ayrı incelenmekle birlikte, gerçek yaşamda çocukların farklı istismar türlerine bir arada maruz kaldıkları görülmektedir. Fiziksel istismara maruz kalan bir çocuk duygusal istismara ya da cinsel istismara maruz kalan bir çocuk hem fiziksel hem de duygusal istismara uğrayabilmektedir (Higgins ve McCabe, 2001). Yetişkinin, çocuğun bedensel bütünlüğüne zarar verme riski taşıyan davranışları, çocuk fiziksel istismarı; aşağılama, alay etme gibi psikolojik olarak zarar verici davranışları, çocuk duygusal istismarı olarak tanımlanmaktadır. Çocuğun yetişkin tarafından cinsel haz amacıyla kullanılmasını içeren tüm eylemler ise çocuk cinsel istismarı olarak tanımlanır. Çocuk cinsel istismar davranışları bedensel teması içermeyen; cinsel organını teşhir etme, çocuğun bedenini izleme ve çocuğa pornografik materyal gösterme davranışları biçiminde olabileceği gibi bedensel temas içeren; öpme, kucaklama ya da anal, oral veya vajinal ilişki biçimlerinde de olabilir (Crosson-Tower, 2008).

Çocuk cinsel istismarı konusunda çok farklı yaygınlık oranlarına ulaşılmaktadır. Bu durum, araştırmalarda kullanılan işevuruk çocuk cinsel istismarı tanımının farklılığı (bedensel temas içermeyen davranışları kapsayıp kapsamama gibi);

¹ Dr. Öğr. Üyesi Türkan YILMAZ IRMAK, Ege Üniversitesi Psikoloji Bölümü, turkan.yilmaz.irmak@ege.edu.tr

etkililiğinin incelenmesi ve okul temelli önleme programlarının yaygınlaştırılması önemlidir.

Çocuk cinsel istismarı, çocuk üzerindeki etkileri ve görölme sıklığı dikkate alındığında sağlıklı insan gelişimi ve toplum sağlığı bakımından önemli konulardan biridir. Çocukları cinsel istismardan korumak ebeveynler ve öğretmenler başta olmak üzere tüm yetişkinlerin sorumluluğudur. Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarını Sözleşmesi (1989), devletleri de çocukları istismardan korumakla yükümlü kılmaktadır. Devletin ve yetişkinlerin çocukları korumak için önlem almanın yanında çocukların da önleme eğitimleri almaları, onların kendilerini korumalarına yardımcı olacaktır.

KAYNAKLAR

- Agirtan, C. A., Akar, T., Akbas, S., Akdur, R., Aydın, C., Aytar, G. & Beyazova, U. (2009). Establishment of interdisciplinary child protection teams in Turkey 2002–2006: Identifying the strongest link can make a difference! *Child Abuse & Neglect*, 33, 247–255.
- Alikaşıfoğlu, M., Erginoz, E., Ercan, O., Albayrak-Kaymak, D., Uysal, O. & İter, O. (2006). Sexual abuse among female high school students in Istanbul, Turkey. *Child Abuse & Neglect*, 30 (3), 247-255.
- Aksel, ř. & Yılmaz Irmak, T. (2015). Çocuk cinsel istismarı konusunda öğretmenlerin bilgi ve deneyimleri. *Ege Eğitim Dergisi*, 16, 373-391
- Akyüz, G., Sar, V., Kugu, N. & Doğan, O. (2005). Reported childhood trauma, attempted suicide and self-mutilative behavior among women in the general population. *European Psychiatry*, 20 (3), 268-273.
- Baskın, D., Yalbaz, I., Evciler, H., Serim, S., Çevik, M. & Gaffarizonoz, E. (2000). Çocuk istismarı iddialarının değerlendirilmesinde çocuk cerrahinin rolü. *Pediatric Cerrahi Dergisi*. 14 (3), 126-129.
- Berber, G. & Korkut, S. (2009) 4.5 Aylık bebeğe yönelik baba ensesti: Vaka sunumu. *Adli Tıp Dergisi*, 23 (3), 28-32.
- Berliner, L. & Elliot, D. M. (2002). Sexual abuse of children. J. E. B. Myers, L. Berliner, J. Briere, C. T. Hendrix, C. Jenny ve T. A. Reid (Ed.), *The APSAC handbook on child maltreatment* içinde (55–78). California: Sage Publications, Thousand Oaks.
- Brassard, M. R. & Fiorvanti, C. M. (2015). School-based child abuse prevention programs. *Psychology in the Schools*, 52 (1), 40-60.
- Burgess, E. S. & Wurtele, S. K. (1998). Enhancing parent-child communication about sexual abuse: A pilot study. *Child Abuse & Neglect*, 22 (11), 1167-1175.
- Calam, R., Horne, L., Glasgow, D. & Cox, A. (1998). Psychological disturbance and child sexual abuse: a follow-up study1. *Child Abuse & Neglect*, 22 (9), 901-913.
- Chaffin, M., Wherry, J. N. & Dykman, R. (1997). School age children's coping with sexual abuse: Abuse stresses and symptoms associated with four coping strategies. *Child Abuse & Neglect*, 21 (2), 227-240.
- Crosson-Tower, C. (2008). *Understanding child abuse and neglect. (7. baskı)* Boston: Pearson Education.
- Çeçen-Eroğul, A. R. & Kaf Hasırcı, Ö. (2013). İlköğretim birinci kademe öğrencilerine yönelik geliştirilen cinsel istismarı önleme psiko-eğitim programının etkililiğinin sı-

- nanması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 13, 719–729.
- Çırak Karadağ S., Sönmez S., & Dereobalı N. (2015). An investigation of preschool teachers' recognition of possible child abuse and neglect in Izmir, Turkey. *Journal of Interpersonal Violence*, 30 (5), 873-891.
- Çıtak Tunç, G., Gorak, G., Özyazıcıoğlu, N., Ak, B., Işıl, O. & Vural, P. (2018). Preventing child sexual abuse: Body safety training for young children in Turkey. *Journal of Child Sexual Abuse*, 1-18.
- Çocuk Haklarına Dair Sözleme (1989) URL: https://www.unicef.org/turkey/pdf/_cr23.pdf 'ten erişilmiştir. Erişim tarihi: 12.10.2018
- Daignault, I. V. & Hébert, M. (2009). Profiles of school adaptation: Social, behavioral and academic functioning in sexually abused girls. *Child Abuse & Neglect*, 33 (2), 102-115.
- Daro, D. A. (1994). Prevention of child sexual abuse. *The Future of Children*, 4 (2) 198-223.
- Davis, M. K. & Gidycz, C.A. (2000). Child sexual abuse prevention programs: A meta-analysis. *Journal of Clinical Child Psychology*, 29 (2), 257-265.
- Eroğul, A. R. Ç. & Türk, S. B. (2013). An investigation of the relationship between childhood trauma experience of adolescents and the anger expression styles, self-esteem, life satisfaction Ergenlerde çocukluk örselenme yaşantıları ve öfke ifade tarzları ile benlik saygısı ve yaşam doyumunu arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Journal of Human Sciences*, 10 (1), 1421-1439.
- Eslek, D. (2018). *Erken ergenlik döneminde çocuk istismarını önleme programının etkililiğinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Ana Bilim Dalı, İzmir.
- Eskin, M., Kaynak-Demir, H. & Demir, S. (2005). Same-sex sexual orientation, childhood sexual abuse, and suicidal behavior in university students in Turkey. *Archives of Sexual Behavior*, 34 (2), 185-195.
- Finkelhor, D. (1994). The international epidemiology of child sexual abuse. *Child Abuse & Neglect*, 18 (5), 409–417.
- Finkelhor, D. (2009). The prevention of childhood sexual abuse. *The Future of Children*, 19, 169–194.
- Finkelhor, D. & Strapko, N. (1992). Sexual abuse prevention education: A review of evaluation studies. D. J. Willis, E. W. Holden ve M. Rosenberg (Ed.), *Prevention of child maltreatment: Developmental and ecological perspectives* içinde (150-167). New York: Wiley Interscience
- Fryer, G. E., Kraizer, S. K. & Miyoshi, T. (1987). Measuring actual reduction of risk to child abuse: A new approach. *Child Abuse and Neglect*, 11, 173–179.
- Gibson, L. E. & Leitenberg, H. (2000). Child sexual abuse prevention programs: Do they decrease the occurrence of child sexual abuse? *Child Abuse and Neglect*, 24, 1115–1125.
- Günay, Y. & Eşiyok, B. (2000). Cinsel istismar: 3 olgu sunumu (Sexual abuse:3 cases). *Çocuk Forumu Dergisi*, 3 (3), 31-34.
- Hazzard, A. P., Webb, C., Kleemeier, C., Angert, L. & Pohl, L. (1991). Child sexual abuse prevention: Evaluation and one-year follow-up. *Child Abuse & Neglect*, 15, 123–138.
- Hébert, M., Lavoie, F., Piche, C. & Poitras, M. (2001). Proximate effects of a child sexual abuse prevention program in elementary school children. *Child Abuse & Neglect*, 25, 505–522.
- Helie, S., Clement, M. & Larrivee, M. (2003). Epidemiological considerations in the

- conceptualization and utilization of “prevalence” and “incidence rate” in family violence research: A reply to Brownridge and Halli (1999). *Journal of Family Violence*, 18, 219–225.
- Heller, S. S., Larrieu, J. A., D’Imperio, R. & Boris, N. W. (1999). Research on resilience to child maltreatment: Empirical considerations. *Child Abuse & Neglect*, 23, 321-338.
- Higgins, D. J. & McCabe, M. P. (2001). Multiple forms of child abuse and neglect: Adult retrospective reports. *Aggression and Violent Behavior*, 6 (6), 547–578.
- Kendall-Tackett, K. A., Williams, L. M. & Finkelhor, D. (1993). Impact of sexual abuse on children: A review and synthesis of recent empirical studies. *Psychological Bulletin*, 113 (1), 164-180.
- Kenny, M. C. (2009). Child sexual abuse prevention: Psycho-educational groups for preschoolers and their parents. *The Journal for Specialists in Group Work*, 34, 24–42.
- Kenny, M. C., Capri, V., Ryan, E. E. & Runyon, M. K. (2008). Child sexual abuse: from prevention to self-protection. *Child Abuse Review: Journal of the British Association for the Study and Prevention of Child Abuse and Neglect*, 17 (1), 36-54.
- Keser, N., Odabaşı, E. & Elibüyük, S. (2010). Ana babaların çocuk istismarı ve ihmali konusundaki bilgi düzeylerinin incelenmesi. *Türkiye Çocuk Hastalıkları Dergisi*, 4, 150–157.
- Kleemeier, C., Webb, C., Hazzard, A. & Pohl, J. (1988). Child sexual abuse prevention: Evaluation of a teacher training model. *Child Abuse & Neglect*, 12 (4), 555-561.
- Konaç, E., Zeytinoğlu, S. & Kozcu, Ő. (1988). Ankara, İstanbul ve İzmir ceza mahkemelerinin çocuk istismarı ve ihmali ile ilgili kararlarının incelenmesi. *İzmir Barosu Dergisi*, 53, 5–21.
- Küçük, S., Platin, N. & Erdem, E. (2017). Hafif zihinsel engelli çocukların ebeveynlerinde çocuk cinsel istismarı konusunda farkındalık yaratma: Eğitim uygulaması örneği. *Journal of Human Sciences*, 14 (3), 2865-2874.
- Lamb, S. & Edgar-Smith, S. (1994). Aspects of disclosure: Mediators of outcome of childhood sexual abuse. *Journal of Interpersonal Violence*, 9 (3), 307-326.
- MacIntyre, D., & Carr, A. (1999a). Evaluation of the effectiveness of the stay safe primary prevention programme for child sexual abuse. *Child Abuse & Neglect*, 23 (12), 1307-1325.
- MacIntyre, D., & Carr, A. (1999b). Helping children to the other side of silence: A study of the impact of the stay safe programme on Irish children’s disclosures of sexual victimization. *Child Abuse & Neglect*, 23 (12), 1327-1340.
- MacMillan, H. L., Wathen, C. N., Barlow, J., Fergusson, D. M., Leventhal, J. M. & Tausig, H. N. (2009). Interventions to prevent child maltreatment and associated impairment. *The Lancet*, 373 (9659), 250-266.
- Melville, J. D., Kellogg, N. D., Perez, N., & Lukefahr, J. L. (2014). Assessment for self-blame and trauma symptoms during the medical evaluation of suspected sexual abuse. *Child Abuse & Neglect*, 38 (5), 851-857.
- Oral, R., Can, D., Kaplan, S., Polat, S., Ateş, N., Çetin, G., . . . & Tıraş, B. (2001). Child abuse in Turkey: An experience in overcoming denial and a description of 50 cases. *Child Abuse & Neglect*, 25, 279–290.
- Özdemir, S.G. (2018). *Okul sosyal hizmeti bağlamında cinsel istismarı önleme eğitiminin 8-11 yaş grubundaki çocukların farkındalık düzeylerine etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Kocaeli.
- Öztürk, B. & Siyez, D. M. (2015). İlköğretim 6. sınıf öğrencilerine yönelik cinsel eğitim

- programının etkililiğinin incelenmesi. *Ege Eğitim Dergisi*, 16 (1), 30-55.
- Pereda, N., Guilera, G., Forns, M. & Gomez-Benito, J. (2009). The international epidemiology of child sexual abuse: A continuation of Finkelhor (1994). *Child Abuse & Neglect*, 33, 331-342.
- Poche, C., Yoder, P. & Miltenberger, R. (1988). Teaching self-protection to children using television techniques. *Journal of Applied Behavior Analysis*, 21, 253-261.
- Polat, O. (2007). *Tüm boyutlarıyla çocuk istismarı: Tanımlar 1*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Rheingold, A. A., Zajac, K., Chapman, J. E., Patton, M., de Arellano, M., Saunders, B. & Kilpatrick, D. (2015). Child sexual abuse prevention training for childcare professionals: An independent multi-site randomized controlled trial of stewards of children. *Prevention Science*, 16 (3), 374-385.
- Seydoğuulları, S. (2018). *İlkokul 3. ve 4. sınıf öğrencilerine yönelik cinsel istismarı önleme psiko-eğitim programının geliştirilmesi ve etkililiğinin sınanması*. Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitimde Psikolojik Hizmetler Anabilim Dalı, Ankara.
- Snyder, H. N. (2000). *Sexual assault of young children as reported to law enforcement: Victim, incident, and offender characteristics*. Washington, DC: U.S. Department of Justice.
- Topping, K. J. & Barron, I. G. (2009). School-based child sexual abuse prevention programs: A review of effectiveness. *Review of Educational Research*, 79 (1), 431-463.
- Tutty, L. (1991). Child sexual abuse: A range of prevention options. In B. Thomlison & C. Bagley (Eds.). *Child sexual abuse: Expanding the research base on program and treatment outcomes [Special issue]*. *Journal of Child and Youth Care*, 23-41.
- Türk, H. & Alat, Z. (2018). İlkokullarda görev yapan idarecilerin ve psikolojik danışmanların öğrencilere yönelik cinsel tacizler hakkındaki deneyimleri ve uygulamaları. *Ege Eğitim Dergisi / Ege Journal of Education*, 19 (1), 182-208.
- Tüzün, B., Elmas, İ., Korkut, S. & Akkay, E. (2000). Ölümle sonuçlanan çocuğa yönelik cinsel içerikli şiddet: Bir olgu sunumu (A case report of sexual violence resulting in death of an adolescence). *Adli Tıp Dergisi*, 14, 61-68.
- Uçar, M. (2014). *Bilişsel süreç yaklaşımına dayalı olarak hazırlanan cinsel istismarı önleme becerisi öğretim programının etkililiğinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu.
- Wurtele, S. K. (2009). Preventing sexual abuse of children in the twenty-first century: Preparing for challenges and opportunities. *Journal of Child Sexual Abuse*, 18, 1-18.
- Wurtele, S. K. (1990). Teaching personal safety skills to four-year-old children: A behavioral approach. *Behavior Therapy*, 21 (1), 25-32.
- Wurtele, S. K. & Kenny, M. C. (2012). Preventing childhood sexual abuse: An ecological approach. P. Goodyear-Brown (Ed.). *Handbook of child sexual abuse: Identification, assessment, and treatment* içinde, Paris: John Wiley & Sons.
- Wurtele, S. K. & Owens, J. S. (1997). Teaching personal safety skills to young children: An investigation of age and gender across five studies. *Child Abuse & Neglect*, 21, 805-814.
- Yıldırım, A., Karataş, M., Yılmaz, R., Çetin, I. & Şenel, I. (2013). Prevalence and correlates of school violence and sexual abuse among adolescents in Tokat, Turkey. *HealthMed*, 7 (2), 382-392.
- Yılmaz İrmak, T. (2008). *Çocuk istismarı ve ihmalinin yaygınlığı ve dayanıklılıkla ilişkili faktörler*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Psikoloji Ana Bilim Dalı, İzmir.

- Yılmaz Irmak, T., Aksel, Ő. & Thompson, D. (2016). Coping strategies and depression among college students following child sexual abuse in Turkey. *Journal of Child Sexual Abuse*, 25 (8), 881-894.
- Yılmaz- Irmak, T., Kızıltepe, R., Aksel, Ő., Güngör, D. & Eslek, D. (2018). Mika ile kendimi korumayı öğreniyorum: Cinsel istismarı önleme programının etkililiği. *Türk Psikoloji Dergisi*, 33 (81), 41-57
- Zoroğlu, S. S., Tüzün, Ü., Sar, V., Öztürk, M., Kora, M. E. & Alyanak, B. (2001). Çocukluk dönemi istismar ve ihmalinin olası sonuçları/Probable results of childhood abuse and neglect. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 2 (2), 69-78.
- Zwi, K., Woolfenden, S., Wheeler, D. M., O'Brien, T., Tait, P. & Williams, K. J. (2007). School based education programmes for the prevention of child sexual abuse. *Cochrane Database of Systematic Reviews*, 18 (3), 1-30.